

Asia: VN/4305/2022

Lausuntopyyntö maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Poliisihallituksen lausunto maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

1 Asia

Oikeusministeriö on pyytänyt Poliisihallitukselta ja sen alaisista yksiköistä Keskusrikospoliisilta sekä Helsingin, Kaakkois-Suomen ja Pohjanmaan poliisilaitoksilta kirjallista lausuntoa maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta (VN/4305/2022). Poliisihallitus antaa asiasta yhden yhteisen poliisin lausunnon, johon se sisällyttää soveltuvin osin em. poliisiyksiköiden huomiot asiassa.

Arviomuistiossa tarkastellaan tarvetta rikoslainsäädännön muutoksiin maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi. Arvioinnin johtopäätöksenä muistiossa katsotaan, että maalittamisen säätämiseksi rangaistavaksi on löydettävissä perusteita. Arviomuistioon sisältyy ehdotus (de facto tietoverkoissa tapahtuvaa) maalittamista koskevaksi rikoslain 25 luvun uudeksi 7 b §:ksi, jonka 1 momentissa säädettäisiin rangaistavaksi maalittamisen käynnistäminen ja siihen osallistuminen. Rangaistukseksi esitetään sakkoa tai enintään yhtä vuotta vankeutta. Maalittaminen olisi virallisen syytteen alainen rikos. Arviomuistiossa ei ehdoteta muutettaviksi maalittamiseen tapauskohtaisesti jo nyt soveltuvia rikoksia koskevia syyteoikeussäännöksiä. Televalvontaa koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi niin, että kyseistä sa-laista pakkokeinoja ja salaista tiedonhankintakeinoja voitaisiin käyttää ehdotetun uuden maalittamisen tunnusmerkistön täyttävän teon selvittämisessä ja estämisessä.

2 Tausta

Yleistä ilmiöstä ja kohdentumisesta poliisiin

Maalittaminen on poliisissa havaittu erityisesti v. 2017 lukien uudeksi yhteis-kunnalliseksi ilmiöksi, joka on kohdannut laajahkosti poliisin virkamiehiä. Poliisissa on tehty sisäisesti useita eri toimenpiteitä ilmiöön puuttumiseksi ja henkilöstön suojaamisen lisäämiseksi.

Ilmiön haitallisuuden arvioimiseksi on poliisin sisällä tehty mm. kaksi kysely-tutkimusta (vuosina 2019 ja 2021), joissa selvitettiin valtakunnallisesti poliisin henkilöstön kokemuksia ja suhtautumista maalittamiseen. Vuoden 2021 kyselyyn vastanneista 93 prosenttia piti poliisiin kohdistuvaa maalittamista on-gelmana. Vastaajista 36 prosenttia oli itse joutunut maalittamisen kohteeksi viimeisen kolmen vuoden aikana. Huolestuttavinta on, että maalittamista henkilökohtaisesti kokeneista peräti 18 prosenttia oli harkinnut ammatinvaihtoa maalittamisen takia. Luvut olivat lähes vastaavat vuoden 2019 kyselyssä. Poliisi pitää ilmiötä vakavana ongelmana, joka äärimillään vaarantaa mm. päätöksenteon ja toimenpiteiden lainmukaisuuden, oikeusvarmuuden sekä riippumattomuuden

Maalittamisen haasteena on se, että sillä pyritään

- a) yksilötasolla vaikuttamaan kohteena olevan henkilön toimintaan tai päätöksentekoon siten, että tämä luopuu tai ryhtyy painostettuun virka- tai muuhun toimeen
- b) organisaatiotasolla vaikuttamaan maalittamisen kohteena olevan luonnollisen henkilön taustaorganisaation /-instituution luottamukseen ja toisaalta muihin organisaation luonnollisiin henkilöihin (esimerkin luonti muille).

Maalittaminen ei ole henkilökohtaista, mutta se henkilöityy, eli organisaatioon vaikuttaminen kanavoituu luonnollisen henkilön kautta. Siksi suojeltavat oikeushyvät ovat sekä luonnollinen henkilö (pääsääntöisesti maalittamisen välillinen kohde) että tämän taustalla oleva oikeushenkilö (maalittamisen kohde).

Maalittamiseen puuttumisen ja mittaamisen haasteena on se, ettei kyseessä ole juridinen termi, eikä käsitteen sisällöstä edelleenkään tunnu vallitsevan selvää konsensusta. Välillä ilmiöstä on puhuttu vihapuheen (ei juridinen termi) muotona ja välillä – kuten nyt lausunnon kohteena olevassa arviomuistiossa – se on nähty vain verkkoympäristössä esiintyvänä haasteena. Poliisin näkökulmasta maalittamista voi tapahtua paitsi tietoverkoissa, myös fyysisessä maailmassa ja digitaalisessa ympäristöstä myös muutoin kuin tietoverkossa, kuten televerkkoissa. Rajauksia tietoverkkoihin ei myöhemmin tarkemmin esitetysti nähdäkään perusteltuina.

Toistaiseksi paras määritelmä maalittamisesta on poliisin näkökulmasta esitetty sisäministeriön puheenjohtamassa maalittamisen vastaisten toimien tehostamisen työryhmässä, jossa oli mukana paitsi sisäministeriön myös mm. oikeusministeriön ja poliisin edustajia. Työryhmä ehdotti loppuraportissaan maalittamisen määritelmäksi seuraavaa:

Maalittaminen on toimintaa, jossa yksittäinen henkilö omin toimin tai muita mobilisoimalla käynnistää tai kannustaa yhteen kohteeseen kohdistuvan järjestäytyneen häirinnän, joka voi olla suoraa tai epäsuoraa. Keinoja ovat muun muassa mustamaalaaminen, yksityisluontoisten tietojen levittäminen tai uhkaaminen. Maalittaminen voi kohdistua myös henkilöön hänen läheistensä kautta. Maalittamisen tavoitteena on vaikuttaa ihmisiin tai yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin sekä erityisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen.

Poliisi käyttää omassa toiminnassaan em. määritelmää ja se on ollut mm. v. 2021 tehdyn poliisin sisäisen maalittamiskyselyn perustana.

Lainsäädännöllisistä haasteista

Ilmiöön liittyy lainsäädännöllisiä ongelmia, eikä se jo todetusti ole rikosoikeudellinen termi. Sen sijaan ilmiöön liittyviä tekoja voidaan jo nyt osin hallita olemassa olevilla rikosnimikkeillä, joita voivat olla tapauskohtaisesti rikos-laissa erityisesti seuraavat tunnusmerkistöt:

virkamiehen vastustaminen (RL 16:2 §), virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 16:1 §), haitanteko virkamiehelle (RL 16:3 §), viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a §), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8 §) ja sen ja sen törkeä tekemuoto (RL 24:8a §), kunnianloukkaus (RL 24:9 §) ja sen törkeä tekemuoto (RL 24:10 §:t), laitton uhkaus (RL 25:7 §) ja vainoaminen (RL 25:7a §).

Keskeisenä ongelmana on, että tapauskohtaisesti ilmiöön soveltuvat kriminalisoinnit ovat monin paikoin asianomistajarikoksia, eivätkä tapaukset etene rikosprosessiin erityisesti siksi, että asianomistajat eivät halua maalittamisen eskalaatiouhan, prosessien pitkäkestoisuuden tai henkilökohtaisesta näkökulmasta ajatellun vähäisyyden takia saattaa tekoja poliisin tutkintaan. Esimerkiksi poliisin henkilöstölle v. 2021 tehdystä tutkimuksesta maalittamistapauksista vain 15 % oli käsitelty esitutkinnassa.

Tämä on ongelmallista ja ennen kaikkea aiheuttaa sen, että rikosvastuun toteutuminen on tällä hetkellä täysin sattumanvaraista. Paikoin on esitetty, että asianomistajan ensisijainen syyteoikeus ei olisi ongelma, jos soveltuvan tunnusmerkistön kohdalla syyttäjä voisi kuitenkin nostaa syytteen teosta, mikäli erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Käytännössä asianomistajan

syytemonopolin syrjäyttämisen kynnyks on varsin korkealla. Lisäksi faktisesti tutkinta pääsääntöisesti lopetetaan, mikäli asianomistaja ei vaadi rangaistusta. Tällöin erittäin tärkeän yleisen edun olemassaolo ei välttämättä tule ilmi, eikä kynnyksen ylittymistä voida edes arvioida.

Lopulta nykyinen asiantila, jossa keskeiset maalittamiseen soveltuvat rikos-tunnusmerkistöt ovat asianomistajarikoksia, johtaa siihen, että oikeuskäytäntöä ei juuri ole, eikä sitä ennen kaikkea synny. Tilanne aiheuttaa myös sen, että yhteiskunnassa saatetaan nähdä maalittamisen olevan sallittua ja sen ilmeneminen voi voimistua. Yhteiskunnassa parhaillaan vaikuttava polarisaatiokehitys ja erityisesti sosiaalisen median äärikannanottoja suosiva keskustelukulttuuri ruokkii ilmiötä.

Lainsäädännöllisten haasteiden korjaamiseksi Poliisihallitus on tehnyt 17.6.2019 yhdessä valtakunnansyyttäjänviraston ja kaikkien käräjäoikeuksien laamannien kanssa oikeusministeriölle esityksen lainsäädännöllisistä muutostarpeista viranomaisten maalittamiseen puuttumiseksi (POL-2019-36779, jälj. POHA ym. esitys). Esityksen pohjana oli, että koko rikosoikeusketjun käytännön soveltajat pitävät nykyistä lainsäädännön tilaa puutteellisena.

POHA ym. esityksessä on ehdotettu, että tietyt maalittamiseen tapauskohtaisesti soveltuvat asianomistajarikokset muutettaisiin virallisen syytteen alaisiksi silloin, kun rikoksen kohteena on virkamies, työntekijä tai näiden läheinen, virkamiehen tai työntekijän työtehtäviin liittyvistä syistä, sekä edelleen että viranomaisia kohtaan tapahtuvasta maalittamisesta säädettäisiin erillis-kriminalisointi rikoslain (39/1889, jälj. RL) 16 lukuun, kvalifioituine tekemuotoineen, ja että eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain (269/1974) kokonaistarkastelu aloitettaisiin. Kaikki rikosoikeusketjun keskeiset ammattiyhdistykset, mm. Suomen poliisijärjestöjen liitto ja Lakimiesliitto ovat kesällä 2019 tukeneet esitystä sellaisenaan.

Huomattavaa on, että POHA ym. esitys ei otsikoinnistaan huolimatta rajautunut virkamiehiin asianomistajarikosten syyteoikeusmuutosten osalta. Esityksessä esitetty syyteoikeuden muutosvaatimus oli ammattineutraali, mutta tämän ohella virkamiehien osalta esitettiin rakennettavan erilliskriminalisointi, koska katsottiin ja katsotaan, että virkamiehet tarvitsevat ilmiön osalta laajempaa suojaa. Kysymys on siitä, että virkamiehillä on ratkaisu- ja toimintapakko, eli päätös tai toimenpide tulee edellytysten täytyessä virkavastuulla suorittaa, vaikka toimenpide sisältäisi ilmeisen uhan maalittamisen kohdentumisen osalta. Haasteena on tällöin se, että virkamies voi joutua kohtuuttomaan intressiristiriitaan; suorittaako hän toimenpiteen ja joutuu kestävänsä sen seurauksena mahdollisesti voimakkaat henkilökohtaiset seuraamukset, vai jättääkö toimenpiteen tekemättä tai tekee sen maalittamisen uhkaa lieventävällä tavalla ja syyllistyy mahdolliseen virkatoimien laiminlyöntiin. Yksityisellä toimijalla ei ole vastaavaa toimintapakkoa. Tämän eron takia POHA ym. esitys oli erilliskriminalisoinnin osalta rajautunut virkamiehiin, kun taas muiden tahojen osalta katsottiin, että laissa jo nyt olevien kriminalisointien kautta voidaan hallita ilmiötä, kunhan tapauskohtaisesti soveltuvien asianomistajarikosten syyteoikeus muutettaisiin maalittamistapauksissa.

Lainsäädäntöesityksen jälkeen laittoman uhkauksen syyteoikeus muutettiin laissa virallisen syytteen alaiseksi, jos teko kohdistuu henkilöön hänen työ-tehtävänsä vuoksi eikä rikosentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Muutos tuli lakiin 1.10.2021 (HE 226/2020 vp). Kyseessä oli tärkeä askel oikeaan suuntaan, mutta toisaalta muutos korjasi maalittamisilmiön lainsäädännöllisiä haasteita vain pistemäisesti yhden tunnusmerkistön osalta, ja muut maalittamiseen tapauskohtaisesti soveltuvat asianomistajarikokset jäivät syyteoikeusmuutoksen ulkopuolelle. Maalittamisen torjunta vaatii vielä laajempaa muutosta.

Nyt lausunnon kohteena oleva arviomuistio käsittelee monipuolisesti lain-säädännössä vielä olevia muutostarpeita ilmiön osalta.

3 Arviomuistiosta yleistä

Arviomuistia pidetään laadukkaasti ja monipuolisesti valmisteltuna. Maalittamisesta tehdyt relevantit esitykset ja kannanotot huomioidaan kattavasti. Arviomuistiossa esitettyä kannanottoa siitä, että maalittamisen säätämiseksi on löydettävissä painavaa yhteiskunnallista tarvetta, pidetään oikeana. Myös rangaistavaksi säätämisen edellytysten voidaan katsoa täyttyvän.

Yleisesti maalittamisen erilliskriminalisoinnin ja sitä tukevan rikoksien selvittämisen kannalta välttämättömän pakkokeinojen muutosesityksen kautta voitaisiin arvioida saavutettavan tuntuva helpotusta työtehtäväperäisen maalittamisen rikosoikeudelliseen hallintaan, silloin kun teko tapahtuu tieto-verkoissa. Esityksen kautta mm. organisaatiotason puuttumiskyky henkilöstönsä kohtaamaan tietoverkkomaalittamiseen, yhteiskunnallisen somekeskustelun turvallisuus, rikoksen uhrin asema ja rikosoikeudellisen vastuun kohdentuminen sekä ennustettavuus paranisivat. Esityksellä saavutettaisiin myös ennalta estävää vaikutusta tietoverkoissa tapahtuvan maalittamisen osalta.

Uudistus kasvattaisi selvästi erityisesti poliisin, mutta myös muun rikosoikeusketjun työmäärää lisääntyvien rikosilmoitusten muodossa. Esityksen taloudelliset vaikutukset tulee jatkovalmistelussa arvioida vielä tarkkarajaisemmin. Erikseen alleviivataan, että poliisin työmäärää lisäävää lainsäädäntöä ei tule antaa ilman, että poliisin resurssia täydennetään vastaavasti. Poliisin rikostutkinnan tila on jo valmiiksi resurssien näkökulmasta kriittinen ja rikosoikeuden käytön kriminaalipoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi tulee poliisilla olla tosiasialliset edellytykset selviytyä tehtävistään. Esitutkinnan mahdollisuudet ja laatu vaikuttavat suoraan koko myöhempään rikosoikeusprosessiin ja siten viimekädessä rikosvastuun toteutumiseen ja kriminalisointien ennalta estävyyteen.

Poliisihallitus esittää, että mahdollisessa hallituksen esitykseen tähtäävässä jatkovalmistelussa huomioidaan vielä alla esitetyt muutosesitykset ja kannanotot.

4 Arviomuistiosta esitetystä maalittamisen tunnusmerkistöstä

Arviomuistiossa on tehty esitys uudesta rikoslain 25:7 b §:stä. Esitetyn säännöksen sanamuoto on seuraava (lihavointi tässä):

Maalittaminen

Joka

1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä vääran, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka

2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainitussa kohdassa tarkoitettua tiedon,

on tuomittava maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pida sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei myöskään pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lisäksi 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

4.1 Ansiot

Yleistä

Poliisihallitus pitää yleisesti pykälän muotoilua onnistuneena ja selkeänä. Säännös kattaa useampia maalittamisessa tyyppillisesti käytettyjä muotoja, kuten uhkaamisen, halventamisen ja painostamisen. Siinä on tavoitettu pääosin hyvin ne tarpeet, joita POHAN ym. esitykseen viranomaisia koskevasta erilliskriminalisoinnista oli hahmotettu. Säännöksellä suojattavat asianomistajatahot olisivat kattavat, eikä pykälä rajautuisi vain esimerkiksi viranomaisiin, jota pidetään tässä yhteydessä

kannatettavana, erityisesti kun arviomuistiossa ei esitetä muutettavaksi jo nyt ilmiön torjumiseen soveltuvien tiettyjen asianomistajarikosten syyteoikeutta.

Tekijätasot

Kriminalisointi kattaisi sanamuotonsa mukaan paitsi ns. joukkoistetun myös itsenäisesti tapahtuvan tietoverkoissa toteutetun maalittamisen, kunhan se muodostuu järjestelmälliseksi. Järjestelmällisyys voi realisoitua joko yhden henkilön toteuttaman viestien suuren lukumäärän perusteella tai siten, että muita tahoja osallistuu tietoverkoissa toteutettuun maalittamiseen.

Kriminalisointi ei sellaisenaan kata POHA ym. esityksessä mainittua alustan tarjoamisen rangaistavaksi esitystä, mutta tätä ei nähdä ongelmana, kun alustan tarjoajan teon moitittavuus voitaisiin hallita arviomuistiossa esitetysti osallisuusoppeja koskevien säännösten kautta.

Systeemivääryys

Voimassa olevan sääntelyn haasteena on, että pistemäisiin yksittäisiin tekoihin keskittyneillä kriminalisoinneilla ei pystytä tehokkaasti ehkäisemään maalittamisen kaltaista ilmiötä, eivätkä yksittäistapauksellisen arvioinnin kautta asian hallintaan teoreettisesti soveltuvat kriminalisoinnit monestikaan toimi käytännössä. Toimijat myös tiedostavat tämän ja käyttävät tilannetta hyväksi. Usein maalittamista voi olla jatkunut kuukausia, ennen kuin joku tekoryppään yksittäistapauksista täyttää voimassa olevan lain kriminalisoinnin selvästi siten, että asiaa voitaisiin alkaa ylipäänsä tutkimaan epäiltynä rikoksena ja myöhemmin edistämään rikosprosessissa. Maalittamiselle luonteenomaisessa tekosarjassa on kyse systeemivääryydestä, jonka koko-naismoitittavuus tulisi arvostella rikosoikeudellisesti omana tekonaan.

Arviomuistiossa esitetty kriminalisointi huomioisi em. haasteen hyvin ja se kattaisi 1 mom 2 kohdan kautta laajasti toimintaan osallistumisen. Osallistujan tahallisuuden raja olisi kytketty ilmeisesti todennäköisyystahallisuutta edellyttävään tietoisuuskäsitteeseen, eli asiallisesti osallistujan tulisi tietää 1 mom 1 kohdan seuraustarkoitus. Rakennetta pidetään toimivana ja sen kautta voitaisiin hallita joukkoistettuun maalittamiseen liittyvää systeemivääryyttä. Eli usea osateko yhdessä muodostaisi järjestelmällisen häirinnän, kun nykyisin vähäiset itsenäiset osateot voivat jäädä voimassa olevilla kriminalisoinneilla asiaa arvioidessa rangaistavuuden ulkopuolelle. 1 momentin 2 kohta olisikin erityisen arvokas ilmiön hallitsemisen väline ja samalla se muodostaisi hyvin ennalta estävyyttä.

Virallisen syytteen alaisuus

Erikseen kiitetään sitä, että ehdotettu uusi tunnusmerkistö olisi virallisen syytteen alainen, jolloin sen käyttö ei jäisi yksin asianomistajan päätöksistä riippuvaiseksi ja siten rikosvastuun toteutuminen sattumanvaraiseksi. Samalla se toteutuessaan vähentäisi ainakin osin tarvetta muuttaa muita maalittamisen hallintaan tapauskohtaisesti soveltuvia kriminalisointeja virallisen syytteen alaisiksi.

4.2 Kehittämisehdotukset

Tietoverkkorajaus on tarpeettoman supistava

Kriminalisointiehdotuksen perustavanlaatuisena puutteena pidetään sitä, että se rajautuisi vain tietoverkoissa tapahtuviin tekoihin. Rangaistavaksi tulisi säätää myös muualla kuin tietoverkossa tapahtuva maalittaminen. Maalittaminen voi todellisuudessa ilmetä sekä tietoverkoissa, televerkoissa, muilla alustoilla (kuten fyysisillä medialustoilla, mm. sanoma- ja aikauslehdet) että reaali maailmassa. Hyvin mahdollista on, että maalituksen kohteeksi joutunut kokee henkilöön menevää arvostelua mm. laajoina kantelukokonaisuuksina, laajalevikkisinä sähköpostiketjuina, sosiaalisen median alustoilla, sekä tämän lisäksi eri tavoin ilmenevänä uhkailuna reaali maailmassa. Maalituksen tekomassa voikin muodostua useista eri alustoilla hybridimäisesti toteutetuista osateoista. Poliisihallitus esittää, että

- ensisijaisesti kriminalisointiehdotuksen 1 mom 1 kohdasta poistetaan sanat sähköistä tietoverkkoa ja tietoverkossa
- toissijaisesti säännöksen otsikointia muutetaan, jotta otsikointi ilmentää säännöksen rajoituksia. Eli jos ensisijaista muutosehdotusta - ei jostain perustellusta syystä - toteutettaisi, säännöksen otsikkona tuli-si olla tietoverkoissa tapahtuva maalittaminen.

Selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä

Huomautetaan, että ehdotettuun 3 momenttiin tulisi 4 ja 5 momentin tavoin lisätä määrä, "...jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi ja se ei selvästi ylitä sitä mitä voidaan pitää hyväksyttävänä." Maalittamisella monesti tavoitellaan henkilöön menevään häpäisemistä ja ns. tikun nokkaan asettamista. Ei ole tarkoituksenmukaista, että yhteiskunta sallii esimerkiksi voimakkaasti häpäisevien kuvien ja muun materiaalin esittämisen loukkaamistarkoituksessa, vaikka todellisen tai lavastetun kuvan kohteena olisi politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa tehtävässä toimiva. Vaikka näiden henkilöryhmien tulee kestää ns. tavallista kansalaista kovempaa arvostelua, tulee selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä - määrä lisätä ja mahdollistaa rikosoikeudellinen suoja, kun henkilöön kohdentuva arvostelu menee selvästi yli ns. hyvän maun rajojen. Kaikille kansalaisille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia ei tule voida loukata määrättömästi, oli henkilön yhteiskunnallinen asema mikä tahansa.

Rangaistusasteikko

Esitetään harkittavaksi, tulisiko ehdotetun rangaistussäännöksen enimmäisrangaistusta korottaa arviomuistiossa esitetystä yhden vuoden vankeusrangaistuksesta kahteen vuoteen vankeutta. Kahden vuoden vankeusrangaistus olisi paremmin yhteensopiva rangaistavaksi esitetyn toiminnan haitallisuuden ja moitittavuuden kanssa. Kahden vuoden enimmäisrangaistus olisi myös johdonmukaisessa suhteessa muista vastaaventyypisistä rikoksista säädettyihin enimmäisrangaistuksiin nähden ja se mahdollistaisi lainvalvontaviranomaiselle kattavammat toimivaltuudet maalittamisen estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä. Mikäli enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, mahdollistuisi edellytysten täytyessä esimerkiksi suunnitelmallinen tarkkailu. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, että kahden vuoden enimmäisrangaistuksessa syyteoikeus vanhenisi kahden vuoden sijaan viidessä vuodessa. Maalittamistekojen tutkiminen voi olla haastavaa erityisesti, kun ehdotetun kriminalisoinnin tekopaikkana olisi yksinomaan verkkoympäristö ja epäiltyjen tekijöiden henkilöllisyys – voi ainakin esitutkinnan aluksi – olla mahdollisen anonyymiteetin takia epäselvää. Tekijöitä voi olla myös Suomen ulkopuolella, joka edelleen hidastaa esitutkinnan suorittamista mm. kansainvälisten oikeusapujen käytön takia. Esitutkinnan mahdollisuuksien ja siten rikosvastuun toteutumisen kannalta kahden vuoden enimmäisrangaistus olisi selvästi arviomuistiossa esitettyä tehokkaampi lähtökohta.

Salaiset pakkokeinot

Arviomuistiossa esitystä televalvontaa koskevien säännösten muuttamista kannatetaan. Esitetty muutos mahdollistaisi televalvonnan käytön salaisena pakkokeinona ja salaisena tiedonhankintakeinoa tietoverkoissa tapahtuvan maalittamisen estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä. Mikäli rangaistussäännöksen enimmäisrangaistusta ei korotettaisi edellä ehdotetulla tavalla kahteen vuoteen vankeutta, esitetään sääntelyn muuttamista siten, että suunnitelmallinen tarkkailu olisi joka tapauksessa mahdollista maalittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Muut maalittamisen sääntelymuutostarpeet

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta

Viranomaistoimintaan kohdistetaan nykyään aikaisempaa enemmän pelkästään haittaamistarkoituksessa tehtyjä tiedusteluita, pyyntöjä ja kanteluita, minkä lisäksi haittaamismielessä saatetaan käynnistää rikos- tai vahingonkorvausprosesseja. Näiden tavoitteena ei välttämättä ole lainkaan oikeusturvan saaminen, vaan puhtaasti viranomaisen toiminnan haittaaminen ja häiritseminen. Pyrkimys vaikuttaa haittaamistarkoituksessa viranomaisen toimintaan kanavoituu monesti yksittäisen virkamiehen kautta maalittamistapauksissa.

Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että työnantajan mahdollisuudet avustaa työntekijää maalittamisesta johtuvan oikeusprosessin aikana esi-merkiksi työntekijää taloudellisesti oikeudenkäyntikuluissa tukemalla ovat voimassa olevan lainsäädännön nojalla varsin rajalliset.

Virkamiehen oikeudenkäyntikulujen korvaamisen osalta puuttuu nyt menettely, jolla mahdollistetaan virkamiehen aseman turvaaminen jo ennakkollisesti mahdollisen kulluriskin osalta. Kulluriskiin varautuminen on nyt pitkälti virkamiehen itsensä harkinnassa, ts. ryhtyykö virkamies esimerkiksi lisäämään henkilökohtaista vakuutusturvaansa tai ryhtyykö hän kulluriskiin varautuakseen erityisiin taloudellisiin järjestelyihin. Tilannetta ei voida pitää tyydyttävänä. Näin siitä huolimatta, että virkamiehellä olisi mahdollisuus saada kuluja korvatuksi jälkikäteen.

Voimassa olevassa laissa oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevia säännöksiä sisältyy muun muassa lakiin eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista (269/1974). Laissa mahdollistetaan valtion palveluksessa oleville jossain määrin laajempi suoja oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa kuin muille henkilöille. Poliisiin osalta on suoja laajennettu vielä lisäksi tilanteissa, joissa poliisimies on syytteessä tai häneltä vaaditaan korvausta lainvastaisen voimakeinojen käytöstä. Lisäksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettussa laissa (689/1997) on säännöksiä esimerkiksi asianomistajalle määrättävästä oikeudenkäyntiavustajasta.

Oikeudenkäyntikuluja koskevaa lainsäädäntöä on joiltakin osin pyritty vuosien saatossa ajantasaistamaan, mutta lainsäädännön kokonaistarkastelua ei ole tehty. Näin ollen voimassa oleva sääntely perustuu vielä pitkälti muun muassa siihen, että virkamiehen oikeudenkäyntikulujen korvaamisvastuun kantaa prosessin aikana virkamies itse omien kustannustensa osalta.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva 70-luvulta peräisin oleva sääntely ei vastaa nykypäivän maalittamisperusteisten ja haittaamistarkoituksessa käynnistettyjen prosessien hallintaan liittyviin tarpeisiin. Sääntelyn kokonaistarkastelu tulisi aloittaa.

Kybertoimivaltuudet

Vaikka maalittaminen ei edellä mainitusti rajoitu ainoastaan tietoverkossa tapahtuviin tekoihin, on siinä kuitenkin pääsääntöisesti kysymys nimenomaan tietoverkossa tapahtuvasta toiminnasta. Poliisihallitus viittaa tältä osin keskusteluun lainsäädännön muutostarpeista poliisin kybertoimivaltuuksiin liittyen ja toteaa, että lisäykset tai muutokset poliisin kybertoimivaltuuksiin olisivat myös maalittamisen estämisen, paljastamisen ja selvittämisen näkökulmasta tarpeellisia.

4.3 Kustannusvaikutuksista

Arviomuistiossa on taloudellisten vaikutusten arvioissa lähdetty siitä, että esitetyn sääntelyn muutosten kautta rikosprosessiin tulisi noin 150 uutta asiaa. Poliisihallitus toteaa, että lopullista rikosprosessiin tulevien juttujen määrää on hyvin vaikea ennakoida ennalta, mutta jotain suuntaa voidaan saada siitä, että poliisin tutkittavaksi esimerkiksi v. 2021 tuli tietoverkko tapahtuma-paikaksi määritellyjä tekoja yli 8000, joissa rikosnimikkeinä oli maalittamiseen tyypillisesti soveltuva kriminalisointi:

viestintärauhan rikkominen, laitton uhkaus, kunnianloukkaus sen törkeine tekemuotoineen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen törkeine tekemutoineen tai vainoaminen.

Erottelu siitä, kuinka paljon em. teoista sisälsi arviomuistiossa esitetyn maalittamisen piirteitä ei voida esittää, mutta joka tapauksessa arviomuistiossa määritetty 150 uuden teon määrä vaikuttaa selvästi riittämättömältä. Varovaisuusperiaatekin huomioiden parempana lähtökohtana voidaan sen sijaan pitää n. 1500 uutta tapausta. Kun huomioidaan, että uuden sääntelyn tekopaikka olisi poikkeuksetta tietoverkot, joissa tapahtuneen rikoksen selvittäminen on monesti mm. anonymiteetin, viestien suuren määrän ja teki-jöiden mahdollisen kansainvälisyyden takia haastavaa, on selvää, että tutkinta ns. tavanomaisessakin maalittamistapauksessa olisi aikaa vievää. Siksi arviomuistiossa esitetty keskimääräinen tutkinta-aika 40 h, vaikuttaa tarpeettoman optimiselta. Jos se kuitenkin otetaan laskennan perusteeksi ja oletetaan, että tutkittavia uusia juttuja olisi 1500, tarkoittaisi tämä poliisin työmäärän lisäyksenä 60.000 tuntia vuodessa. Poliisin yhden henkilötövuoden tuntimäärä on 1 640 ja laskennallinen henkilötövuoden hinta sivu-kuluineen 70 000 euroa (vaativa rikostutkinta).

Näin ollen lainsäädännön muutos aiheuttaisi varovaisestikin arvioituna poliisille 36,6 htv:n lisäystarpeen, joka 70.000 eurolla kerrottuna aiheuttaisi kustannukseksi 2.562.000 euroa.

Poliisihallitus varaa mahdollisuuden selvittää ja lausua kustannusvaikutuksista tarkemmin, jos asia etenee hallituksen esityksen valmisteluksi. Lopuksi korostetaan, että mikäli poliisille asetetaan uusia työmääriä lisääviä velvollisuuksia, tulee niitä koskevat kustannukset kattaa täysimääräisesti. Poliisin ri-kostutkinnan tila on jo valmiiksi kriittinen ja oikeusasiamiehen 25.10.2022 antaman ratkaisun 1510/2021 mukaan poliisin esitutkintojen viivästymisen perusongelmana on voimavarojen riittämättömyys tehtävämääriin nähden. Oikeusasiamies korostaa, että esitutkinnassa ja koko rikosprosessiketjun toiminnassa on kyse oikeusturvasta ja valtion ydintehtävästä, minkä tulisi näkyä resurssipäätösten painotuksissa.

Poliisijohtaja Janne Paavola

Poliisiylitarkastaja Mikko Eränen

Maalittamisen määritelmä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Tarve säätää maalittaminen rangaistavaksi ja rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Maalittamisen tunnusmerkistö

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Maalittamisen rangaistusasteikko

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Maalittamisen yritys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Syyteoikeusjärjestelyt

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä.

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ks. yltä. Lausunto lähetetään kokonaisuudessaan allekirjoitettuna oikeusministeriön kirjaamoon.

Eränen Mikko

Poliisihallitus - Poliisiylitarkastaja Mikko Eränen, Poliisihallitus esikunta